

УДК 930.253:271.2-788(477.25:470.33)«1728»

О. С. КУЗЬМУК*

**НОВОПЕЧЕРСЬКИЙ ТРУБЧЕВСЬКИЙ
ЧОЛНСЬКИЙ МОНАСТІР У 1728 РОЦІ**

Публікація вводить до наукового обігу невідомий та неопублікований документ про стан приписного Новопечерського Трубчевського Чолнського монастиря у 1728 р.

Ключові слова: Києво-Печерська лавра; монахи; монастир; земельні володіння.

Протягом XVII–XVIII ст. Києво-Печерська лавра опікувалася дев'ятьма приписними монастирями. З розміщувалися поблизу Лаври – Троїцький Больницький монастир, Китаївська і Голосіївська пустині, а решта були розсіяні по різних єпархіях на значній відстані від Києва.

Новопечерський приписний Трубчевський Чолнський Спаський монастир Белгородської єпархії (сучасне с. Квітунь, Трубчевського району Брянської області, РФ), розміщувався на високому правому березі р. Десни, 11 км від м. Трубчевськ. Зберігся частково, у деяких приміщеннях розміщується будинок інвалідів. Впродовж 1680–1786 рр. Чолнський монастир був приписним до Києво-Печерської лаври, зберігся після секуляризації і продовжував функціонувати протягом XIX – початку XX ст. Митрополит Євгеній (Болховітінов) у праці «Описание Киево-Печерской лавры» опублікував грамоти московських царів на володіння приписними монастирями, у т. ч. Чолнським¹. Згодом В. Звіринський подав коротку інформацію про ці монастирі². Наразі маємо лише одну докладно викладену історію монастиря та публікацію 26 документів, оприлюднених ще у кінці XIX ст.³

Документи до історії цієї обителі зберігаються у фонді 128 (Києво-Печерська лавра) ЦДІАК України, м. Київ. Варто зазначити, що не всякий київський монастир володіє такою кількістю джерел: номери описів і справ вказані у виданому предметно-тематичному покажчику⁴. Хронологічно документи охоплюють XVIII ст.

Перш за все треба відзначити 2 книги актових джерел, які містять копії грамот московських царів, розмежування лісів, земельних угідь монастиря, переписи дворів монастирських сіл⁵.

* Кузьмук Олексій Сергійович – кандидат історичних наук, завідувач сектору відділу довідкового апарату та обліку документів Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

Чолнські ігумени призначалися в Києво-Печерській лаврі. Відповідно у фонді зберігається листування про перезміну ігуменів, присилку монахів для служіння, життя і нагляду за господарством Чолнського монастиря. Низка справ присвячена земельним суперечкам Чолнського з Чернігівським кафедральним та Новгород-Сіверським монастирями, козацькою старшиною, російськими дворянами Домашневими тощо.

Кілька справ присвячено будівництву трапезної церкви, ремонту соборного храму Різдва Христового, а також пожежам, які трапилися 1756 і 1761 роках⁶.

Є справи, присвячені присилці братії, переміні настоятелів: зазвичай обміни (переміна) відбувалися між Зміївським, Свинським, Синянським і Чолнським монастирями. Документи висвітлюють конфлікти серед братії, фіксують різні порушення, втечі і переступи монахів. Відомості показують кількісний склад монастирської братії протягом XVIII ст.⁷. Збереглися сповідні росписи церков та приходських храмів у селах Чолнського монастиря за другу половину XVIII ст.

У фонді 128 зберігаються описи та інвентарі Чолнського монастиря різного часу, в яких описуються стан храмів і будівель обителі, ікони, церковне начиння, книжки, келії, господарські споруди, земельні угіддя, шинки, худоба тощо⁸. Власне пропонований документ є одним з описів Чолнського монастиря, укладений 12 лютого 1728 р. при переміні намісників. Отже, в обителі розміщувався кам'яний храм Різдва Христова з приділами Введення Пресвятої Богородиці та Сергія Радонезького. Трапезна церква Святих Антонія і Феодосія була дерев'яною і старою. Неосвяченою стояла дерев'яна новозбудована церква. Була також дзвіниця (вірогідно, дерев'яна) з годинником і шістьма дзвонами. В ризниці зберігалися священницькі облачення, церковне начиння, ікони та богослужбові книги. В монастирі розміщувалися 13 келій, кухня, пекарня, 2 погребі, 2 льодовні, хата для зберігання продуктів і різного майна. За межами монастиря були стайня, скотний двір, житниця, гумно, клуня, 2 винниці і 4 млини.

Документ публікується вперше.

При передачі тексту максимально враховані методичні рекомендації та напрацювання сучасної української едиційної археографії.

У відтворенні оригінального тексту XVIII ст. зберігаються відсутні в сучасній кириличній абетці літери *ѣ*, *ѣ*, *ѣ* та паєрок *ѣ*.

Літерні знаки *ѣ* та *ѣ* передаються у відповідності до їх вживання в тексті.

Виносні літери та буквосполучення вносяться в рядок і виділяються курсивом.

Текст рукопису розбивається на слова згідно з сучасними нормами. Вживання розділових знаків, поділ на абзаци у текстах наближені до сучасних правил правопису.

**12 лютого 1728 р. – Опис приписного Новопечерського Трубчевського
Чолнського монастиря**

Арк. 1
По бл҃гословенію Аснє в Б҃гу Превелебнѣйшаго Его Млсти Гсдна СѸтца Іоаникіа Сєнютовича Архимандрита Ст҃ѣя Великіа Лавры Києво-Печерскіа, и совѣтомъ общимъ пречеснѣйшихъ ѡтцевъ соборныхъ, прибывши на послушаніе намѣсничества в мнѣстир Новопечерскій Чолнскій; а нижеписанній ѡтобраземъ мнѣстир и всакоє господарство, ѡт иеромонаха Кирилла бившаго намѣсника тогожъ мнѣстира Новопечерскаго Чолнскаго реєстровне;
1728-го году февралѣ ві* днѣ;
Цркѣвъ каменнаѣ во имѣ Рождества Хрстова в ней два предѣла во Веденіе Престѣой Бци, и Прпдбнаго Сергіа Радонѣжскаго Чудотворца, иконостасъ рѣзаній старій поновленъ златом и сребромъ;
Трапеза деревяннаѣ стараѣ при ней цркѣвъ во имѣ Прпдбныхъ СѸтцѣ нашихъ Антоніа и Феодосіа Печерскихъ, а в ней иконостасецъ маліованный старій,
Цркѣвъ деревянаѣ новаѣ неосцѣннаѣ в ней иконостасъ немаліованный;
Звонница на ней звоновъ великихъ и малихъ шест, на оной же звонници и часы;
Ризы парчи золотой з кѣтѣми новыи;
Ризы штоѣу зеленого по нихъ кѣтѣ бѣліи новыи;
Ризы червоніа телѣтовіа;
Ризы кѣтѣчатыи матеріалніа;
Ризъ бѣлихъ лудановихъ пара;
Ризи зеленіи кѣтѣчати едны;
Ризъ зеленыхъ табиновыхъ пара; в том числѣ новыи едны; а другіи ветхїи;
Ризъ другаѣ пара бѣлихъ;
Ризы червонныи лудановыи едны;
Ризы червонїи атласовыи едни;
Ризы жолтого лудану едны;
Ризы бѣлого лудану едны;
Ризы чорного азамитѣ едны;
Ризы вишневого лудану пара;** //

* 12.

** На нижньому полі аркушів скріпа: Іероманахъ Геннадій послушникъ Ст҃ѣя Великіа Києвопечерскіа Лавры рѣку приложиль.

Арк. 1 зв.
Ризы чорного лудану єдны;
Ризъ пара чорного мухаѣру;
Ризы єдны штооовии квѣтчатїи червоныи с каею зеленою злотоглавною;
Ризы лудановыи кропивныи з галїономъ
Епитрахилевъ два на отласѣ гаѡванихъ, єдень зеленый другїи червоный;
Червоный матерїалный;
Епитрахил блакитный матерїалный новый;
Червоный азамитный з галїонами;
Епитрахилевъ розной матерїи осмъ;
Стихаровъ свѣщенническихъ три зеленим шолкомъ да золотом шитихъ;
Стихаровъ шѣсть червонымъ шолкомъ шитихъ, одного нѣтъ;
Стихарѣ два бѣлихъ с карунками;
Нараквиць азамитныхъ червоныхъ три пари: четвертаѣ пара чорного азамиту гаѡваный золотом; матерїалныхъ пара, жолтихъ рецетовихъ; нараквиць старихъ розной матерїи пар чтирнадцѣть;
Нараквиць новихъ пара, парчи золотой; другаѣ пара штооу красного квитчатого;
Поѣсовъ три московскихъ ис китицами; четвертый матерїалный червоный;
Поѣсовъ розной матерїи осмъ, старихъ;
Дїаконскихъ стихаровъ пара рецетовихъ, єдень зеленїи, другїи жолтїи, з галїоними бантаєровими; стихар азамитный красный, с каею злотоглавною; стихаров лудану жолтого два; бѣлого лудану єдинъ; блакитнаго лудану єдинъ; стихаров три старихъ к служенїю неугодны; стихаровъ пара вишневицъ, єдинъ лудановий, другїи атласовый, стихаръ чорного мухаѣру єдинъ;
Ораръ ритого азамиту єдинъ, другїи азамитный червоный; ораровъ розной матерїи пѣть, а новихъ два;

Шелковихъ хустъ двѣ; злотомъ шитихъ шестъ; семаѣ злотомъ и шолкомъ зеленимъ шитаѣ; новихъ и старихъ злотомъ и шолкомъ бѣлимъ шитихъ девятнадцатъ; одна стараѣ с мохрами под икону;
Ручниковъ новихъ и старихъ двадцатъ сѣмъ; баволницъ пѣть, серпанковъ пѣть;
Завѣски на иконы три; //
Арк. 2
Воздуховъ пара червонихъ злогоглавныхъ с крестами перловими, воздухъ гаюваный злотомъ на которомъ Хрестъ в чаши стоѣщій; до того жъ меншій воздухъ гаюваный на которомъ Престѣѣ Бѣѣ; третій гаюваный на которомъ крестъ вигаюванъ; два воздуха гаюваныхъ на потиръ, на едномъ распѣтѣѣ, на другомъ плащеница; воздухъ азамитный червоный з зеленимъ галіонами золотими; воздушковъ злогоглавныхъ два малухъ; воздушковъ три полутабинковихъ жолтогогоронцоваго коліору; воздухъ болшій бѣлого лудану з зеленимъ, и малихъ два бѣлого лудану; воздухъ болшій зеленого лудану и з малими покровцами чотирма парчи зеленой блестящей; воздухъ болшій жолтого атласу з зеленымъ, и два малихъ той же матеріи; воздухъ старій болшій жолтого полутабинку з бѣлимъ, и з малими воздушками зелеными двома; воздухъ болшій чорный байбараконый из малими двома, еденъ с нихъ азамитный; два малихъ червоного лудану воздушковъ, единъ тафтовій старій в зеленомъ, другій малій в червономъ; воздушковъ три в срединѣ камка фиалковаѣ квѣтчатѣѣ, около луданъ жолтій;
Покривало на нолой под евангеліѣ червоной парчи новое; покривало на нолой лудановое блакитное; на престолнихъ покривал лудановихъ двѣ великое и малое; кошулка червоного лудану на великій престолъ; на жертвенникъ кошулка такожь червоного лудану; кошулки двѣ на престолнихъ крашеновихъ;
На престолъ гробницъ двѣ, едина срѣбнаѣ, другаѣ циноваѣ, крестъ срѣбный позлоцистій стоѣщій, кипарисовихъ три оправнихъ в сребро;
Кадилницъ двѣ срѣбныхъ мосѣнзовихъ три; сосудцовъ два срѣбныхъ, что на всенощное;
Потировъ срѣбныхъ шѣсть, и дискосовъ шѣсть, звѣздъ пѣть, лижицъ чтири, оловѣнный потиръ единъ, копій двѣ; парамановъ гаюваныхъ злотомъ три; закладка гаюванаѣ стараѣ; антиминосъ особихъ пѣть, литоновъ три бѣлой кѣтайки; локоть матеріи злогоглавной; лихтаровъ тройчатихъ два; одиноквихъ пѣть; малихъ чтири;

Образъ Престой Бѣи Руднѣнской, на которой корона и на младенцу сръбнаѣ з' камѣнем; еще малихъ вѣнчиковъ вѣнчиковъ дванадцать на разнихъ образкахъ; //
Арк. 2 зв.
Образъ Сѣаго Сєргіѣ окладный серебром, и вѣнецъ сръбный позлоцоный;
Образъ Престой Бѣи маліованѣ московского невеликій серебром оправный;
Цѣновихъ крестовъ два з тасинами; егнузокъ сръбный з манистом червонимъ, что было на чудотворномъ образѣ; крестикъ каменнй в' серебро оправный з ланцужкомъ сръбнимъ; утвар до чудотворнаго образа; шѣсть штучокъ с рознми каминми; едны с нихъ з' жемчугомъ маленькимъ; пугвичокъ сръбнихъ чтиры; галіону сръбного аршинъ шѣсть;
Фіѣлкового лудану аршинъ сѣмь; полосатой матеріи аршинъ з десѣть; лудану жолтого аршинъ единъ; пестровой червонной златоглавной матеріи поларшина;
Циновихъ блюдъ црковныхъ четири; два болшихъ, а два меншихъ, еще блюдо болшое мосєнжное; стаканцовъ два циновихъ; казанокъ мосєнжный; рукомийка мѣднаѣ; горщиковъ два мѣднихъ; панѣкадило спижовое; лѣмпъ мѣднихъ сѣмь; сръбнаѣ осмаѣ пред образами; а старихъ сѣмь; двѣ в Граєзивци;
Евангелій напрестолнихъ три; Тєстамєнтъ четвєртій; Апостоловъ два печєрскаго друкованѣ; третій московскій; Трифолой лѣвовскій; Миней московскихъ старихъ двенадцѣть; да новихъ двенадцѣть Миней; Часослововъ печєрскихъ три; Ермолоєвъ писанныхъ чтири; печатный московскій единъ; малихъ печатнихъ печєрскихъ два; Октоиховъ два един печєр; другій лѣвов;
Уалтирь болшаѣ печєрскаѣ една; другаѣ московскаѣ; третѣѣ чвєртковаѣ унєвскаѣ; четвєртаѣ полчвєртковаѣ московскаѣ стараѣ;
Служебниковъ печєрскихъ два, единъ аркушовий, другій чвєртковий, третій московскій чвєртковий; малихъ пѣть; Житіѣ Сѣихъ три книги Дмитрїєвихъ; Прологовъ новихъ три; и старихъ три;
Октоиховъ московскихъ великихъ чєтвєртковихъ два; Ефремовъ три; единъ болшій; два чєтвєртковихъ; Бєсѣды Апостолскіє книга една; Трубы книга една; Мѣчь книга една; Вѣнецъ книга една; Ключъ болшій друкованѣ лѣвовскаго книга една; Евангеліє учителное; Калисть книга една; Евангеліє другое учителное московского друкованѣ; Сѣаго Іоанна Златоустаго книга една; Печєрскій Патєрикъ единъ; Листвичникъ книга една; Сєргіѣ Чудот: книга една; Мєсіѣ книга една;

Минѣа московскаѣ мѣци три; Требниковъ три, единъ болшій, два чвер; //
Арк. 3
Минѣа общаѣ кієвскаѣ; Феодора Студита писанаѣ книга една; Триодей двѣ една Постнаѣ, а другаѣ Цвѣтнаѣ; Тетрад Евангелій Страстныхъ; Брашно едно Дхѡвное; Акаѡистъ единъ сѣдмичный; другій четвероакаѡистный; Постриговъ два, единъ печатный; другой писанный;
Зѣрцало Бгѡсловіѣ книга една; Анѡологионъ книжица; Диоптра писанаѣ;
Історіѣ о преподобныхъ ѡтцевъ Варлааму Иоасафу Индійскихъ;
Каноны Повседневныи, что читают на павечерници; Казанѣ двое писаніе на Преображеніе и на Успеніе; Синодикъ большой новый; да другій старій;
Алѣфавитъ книжица една; килимовъ црѣковныхъ болшихъ новыхъ три; малихъ два;
Посуда трапезнаѣ;
Чаша мѣднаѣ позолочена и посребрена; блюдъ глубокихъ шість; блюдъ меншихъ шість; плоскихъ блюдъ шість; полумисковъ великихъ глубокихъ, 2; приставокъ болшихъ три; меншихъ приставокъ пѣть; тарѣлокъ новыхъ, 9; тарѣлокъ старихъ двенадцѣть; солонка циноваѣ одна; скатерстей, 5; полумисковъ два; кварть циновихъ с накривками сѣмъ; кубковъ циновъ, 9;
Деревяного строеніѣ;
Кѣліи братскихъ тринадцѣть; кухнѣа а в ней посуды; казановъ великихъ мѣднихъ два; друшлѣкъ мѣдный; сѣкачовъ два; козлищи желѣзніе из окладинами; карась, колце до варениковъ; на задворковой кухнѣ пановъ болшихъ двѣ третѣѣ малаѣ; мѣднихъ малихъ казанковъ три; сковорода желѣзнаѣ;
Пѣкарнаѣ, погребовъ два; ледовень двѣ;
Полата а в ней вещей зостаѣтъ;
Рибы ваелой головъ три; тїошокъ три; полосетра просолового; сушенихъ ѡблѡкъ и грушь бочокъ чотири; безмѣновъ три; килимъ единъ; пологъ единъ; пистоleti едны; горѣлки куфовъ чотирнадцѣть; олѣи пултори куфи; салъ десѣть; желѣза штабъ пѣть; свердловъ болшихъ, 4; наковалновъ три; косъ двѣ; зѣ вишнаѣми бочокъ двѣ; тазъ единъ; возовихъ шкуръ двѣ; преливанихъ дуль куфъ двѣ; меду бочка; масла чтири фаски; //
Арк. 3 зв.
сира дѣжокъ двѣ; вичиненихъ шкуръ пѣть; мушкетъ, фузѣйка малаѣ, ручница, можчѣръ, ковшъ мѣдній великій; двѣ носатки мѣднихъ: една болшаѣ, другаѣ меншаѣ; алѣмбикъ мѣдный;

<p>Конюшнаѣ, а в' ней коней ѣзжалихъ, 13; жеребцовъ два; кобыль двѣ; шоръ пара; кантаровъ двѣ пари: едни новыи, другїи старїи; хомутовъ; 6; семьи з' блахами; лѣицовъ пара конныхъ двои; поединковихъ двои; узд, 5; шестыи муштукъ; кулбакъ три; коласокъ покритихъ двѣ; тарадайка, палубъ, глабцовъ пѣтеро;</p>
<p>Скотиний дворъ, а в немъ товару рогатого; коровъ дойнихъ двадцѣть осмь; яловыхъ коровъ сорокъ; старихъ коровъ двѣ; биковъ два; телючокъ торочнихъ шестнадцѣть; козъ пѣтъдесѣтъ; свиней старихъ шѣсть; да подсвинковъ, 19;</p>
<p>Житница, а в ней хлѣба всякого, а именно жита осмачокъ, 22; муки житной осмачокъ, 15; пшеници осмачокъ, 10; ячменю осмачокъ, 10; гречки осмачокъ 23; ярици осмачокъ, 17; овса осмачокъ, 30; крупъ гречаних осмачокъ, 10; пшона осмачокъ, 5; проса осмачка една; ячнихъ крупъ осмачокъ двѣ; муки гречаной осмачка одна; пшеничной муки осмач: одна; конопель осмачокъ чтири; гороху осмачокъ 19;</p>
<p>На гумнѣ ямы жита двѣ, одна осмачокъ, 32; другаѣ, 29; в' задворковомъ саду жита яма осмачокъ, 22; за пекарнею в саду двѣ ямы жита, одна осмачокъ, 36; другаѣ, 32; на монастыру яма жита, 14; осмачокъ;</p>
<p>За пекарнею в саду яма гречки осмачокъ 36; на городѣ яма гречки жь осмач: 20; у задворковомъ саду яма гречки осмачокъ, 20; в' том же саду овса яма осмач: 32; ячменю три ямы осмачокъ, 40; ярици осмачокъ, 13;</p>
<p>Гумно, на немъ клунаѣ, авиновъ чтири, изба, а в ней живетъ гуменный;</p>
<p>Винници двѣ, одна под монастыремъ; другаѣ в' дрѣвнѣ Олешенки, а в них котловъ мѣдныхъ; шѣсть;</p>
<p>Мельницъ чтири, первая под дрѣвнею Макорзною о дву колахъ; //</p>
<p>Арк. 55</p>
<p>[при] ней сукновалнаѣ; другаѣ под дрѣвнею Любовною; при ней также сукновалнаѣ; третеѣ под дрѣвнею Олешенкою, о двухъ колахъ; четвертаѣ на рѣчки Ужи близъ спорной земли пустоши Прилѣпъ, о двухъ колах новаѣ;</p>

В ¹ дворци олешенском, в ¹ нем кобилицъ десѣть; биковъ, 20;
Свиней осмьдесѣть без двохъ; индиковъ пѣтеро; гусей пѣтеро; утокъ пѣтеро; лошаць малихъ, в* ² //

ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 1 вотч. Спр.1189. Арк. 1–3зв., 55. Оригінал.

¹ Болховитинов Евгений, митр. Описание Киево-Печерской лавры. Киев, 1826. С. 47–49.

² Зверинский В. В. Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи. Монастыри по штатам 1764, 1786 и 1795 годов. Санкт-Петербург, 1892. Т. 2. № 1353. С. 406.

³ Богданов И. Трубчевский Спасо-Чолнский мужской монастырь // Труды Орловской Ученой Архивной комиссии. Орел, 1897. Вып. 2. С. 1–65; *Его же*. Материалы для истории Трубчевского Спасо-Чолнского монастыря // Там же. С. 1–70.

⁴ ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ). Ф. 128. Києво-Печерська лавра. Предметно-тематичний покажчик / упоряд. С. Р. Кагамлик. Київ, 2008. С. 162.

⁵ ЦДІАК України. Ф. 128. Оп. 4 вотч. Спр. 1, 2.

⁶ Там само. Спр. 1112, 1163, 1192.

⁷ Там само. Оп. 1 черн. Спр. 15, 21, 22, 23, 25, 44.

⁸ Там само. Оп. 1 вотч. Спр. 1189, 1230.

The publication introduces to the scientific use an unknown and unpublished document about the conditions of attached Novopechersk Trubchevsk Cholnsky Monastery in 1728 year.

Key words: Kyiv-Pechersk Lavra; monks; monastery; land-ownership.